

ԵՂԻՎԱՐԴԵ ՎԱԽԵՐԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ Է

Եւ այժմ մի քանի խօսք Եղիվարդի գրական գործի մասին:

Երբ 1951 թուականին Մայր Աթոռ հրապարակեցինք հանգուցեալ Կաթողիկոսի կողմից՝ եպիսկոպոսական աստիճան ստանալու, զիտէինք, որ նոյն նպատակով հրապարակած էին նաեւ Երուսաղէմից երեք Միաբաններ, որոնց գլուխը գտնուում էր Եղիշէ Վրդ. Տէրտէրեանը: Ձէինք ճանաչում նրան եւ ոչինչ չգիտէինք նրա մասին: Այդ օրերին պատահաբար մեր ծեռքը անցաւ արտասահմանից ստացուած մի ամսագիր, որի մէջ տպուած էր Եղիվարդի «Նեղոսի ափին» բանաստեղծութիւնը: Առաջին իսկ տողերից ցնցուեցինք ու զարմացանք նոյնիսկ, թէ հեռաւոր մի վանքում մի անժանօթ վարդապետ այսպիսի մի հզօր բանաստեղծական գործ կարող է յօրինել: Եւ իսկապէս, այդ բանաստեղծութիւնը գրուած էր բացառիկ ջերմ շնչով ու հզօր ներշնչումով: Առանց Եգիպտոսը, Նեղոսը տեսնելու, բայց միայն այդ բանաստեղծութիւնը կարդալով, մարդ կարող է տեսնել պատկերը այդ երկրի, զգալ կիզիչ ջերմութիւնը արեւի, աւազի եւ կապոյտը ջրերի՝ առանելագոյն ճշմարտացիութեամբ:

Շատ ուրախացանք անշուշտ, որ շուտով պիտի հանդիպենք այդ բանաստեղծ վարդապետին. եւ մեր առաջին տեսութեան պահին, Երեւանում, մեր հիացմունքը յայտնեցինք իրեն:

Իրօք որ Եղիվարդը վաւերական բանաստեղծ է: Բանաստեղծութիւնը, մեր հասկացողութեամբ, ծնունդ է առնում այն հոգեկան գործողութիւն. նից, այն սրկնատուր շնորհից, որով հեղինակի յուզականութիւնը ճառագայթում է հոգուց դէպի դուրս, տարածւում է բնութեան վրայ եւ այն լուսաւորում է, պայծառակերպում իւրայատուկ երանգներով. աւելի ցայտուն դարձնելով նրա թաքուն եւ իրական ճշմարտութիւնը: Ամէն մի հեղինակ բնութեան վրայ դնում է իր անհատականութեան դրոշմը:

Կարծում ենք, այսպէս մօտենալով Եղիվարդի գործերին, կարող ենք վճռապէս հաստատել, թէ նա իրօք ճշմարիտ բանաստեղծ է: Այստեղ ի հարկ է ծագում է մի հարց, մի գեղագիտական հարց. ո՞րն է ուղիղ յարաբերութիւնը բանաստեղծութեան առարկայի եւ յօրինուած բանաստեղծութեան միջեւ: Ինչպէս զիտէք, արուեստի անդաստանի մէջ տարբեր ուղղութիւններ կան: Կան արուեստագէտներ, որոնք իրենց յուզականութեամբ ու երեւակայութեամբ այն աստիճան հեղեղում են տուեալ առարկան, բնութիւնը, մարդկային կեանքը կամ գաղափարները, որ նրանք կորցնում են իրենց իսկութիւնը, իրենց ճշմարտութիւնը, մի գուցէ դառնում են գեղեցիկ, այսինքն գեղեցկօրէն իտէալականացուած, բայց հեռաւորում են իրականութիւնից եւ ճշմարտութիւնից: Մեր կարծիքով, վաւե-

րական արուեստագէտը, վաւերական բանաստեղծը այն է, որ գիտէ ներդաշնակութիւնը եւ ուղիղ հասարակչութիւնը դնել իրականութեան ու ճշմարտութեան եւ յորինուած ստեղծագործութեան միջեւ: Այս սկզբունքը ինքը Եղիվարդն էլ արտայայտում է, թէ եւ հպանցիկ կերպով, իր հրատարակած վերջին գործի՝ «Հեթանոսաց Լեւաքեալը»ի առաջաբանի մէջ, որտեղ ասում է. «Իմ սրտին աւելի մօտ նկատեցի ճշմարտութիւնը, քան գեղեցկութիւնը»: Բանաստեղծ Եղիվարդը ընդհանրապէս իր բոլոր գործերի մէջ, չափածոյ թէ արձակ, պահպանում է այդ ուղիղ հասարակչութիւնը: Ոչ իրականութիւնն է զոհում արուեստին, ոչ էլ արուեստը՝ սխալ հասկացուած իրապաշտութեան, որը տանում է դէպի լուսանկարչական նատուրալիզմ:

Վաւերական բանաստեղծ է Եղիվարդը նաեւ իր մտածումները եւ յոյզերը պատկերելու իր հզոր կարողութեամբ: Նրա բանաստեղծութիւնները շատ յաճախ գեղեցիկ պատկերաւորումներ են: Նա նկարում է խօսքերով, խօսքեր՝ որոնք սակայն ոչ թէ լոկ մտքի կառուցուածքներ են, այլեւ նրա հոգուց պոռթկացող յուզումների պատկերաւոր արտայայտութիւններ:

Անցեալ դարի Ֆրանսիացի յայտնի բանաստեղծ եւ գրական քննադատ Էմիլ Դեշանը, Վիկտոր Հիւգոյի սերնդից, ընդունում է բանաստեղծութիւնը որպէս «նկարչութիւն, որ շարժւում է, եւ երաժշտութիւն, որ մտածում է»: Մենք կարծում ենք, որ այս սահմանումը ամբողջապէս համապատասխանում է Եղիվարդի բանաստեղծական տաղանդին եւ ստեղծագործութեանը:

Կ'ուզէինք աւելացնել նաեւ, որ Եղիվարդը բանաստեղծ է նաեւ կեանքում, իր առօրեայ կեանքում իսկ, իր փոթորկումների մէջ, իր պայքարների մէջ, իր որոնումների մէջ, թէ՛ եկեղեցական կեանքի մակարդակի վրայ, թէ՛ ազգային-հասարակական եւ անհատական կեանքում:

Հայոց Հայրապետի խօսքից
բանաստեղծ Եղիվարդի գրական
վաստակի մասին
Մարտ, 1976 թ.

